

MIQUEL A. FARGAS I ROCA
I ELS NOUS HORIZONS

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SECCIÓ DE CIÈNCIES BIOLÒGIQUES

MIQUEL A. FARGAS I ROCA
I ELS NOUS HORIZONS

Conferència pronunciada davant el Ple per
ORIOL CASASSAS
el dia 14 de desembre de 1998

BARCELONA
1999

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP:

Casassas, Oriol

Miquel A. Fargas i Roca i els nous horitzons

A la part superior de la portada: Institut d'Estudis Catalans,
Secció de Ciències Biològiques. — Referències bibliogràfiques
ISBN 84-7283-442-5

I. Institut d'Estudis Catalans. Secció de Ciències Biològiques II. Títol
1. Fargas i Roca, Miquel A., 1858-1916 2. Metges — Catalunya — Biografia
929 Fargas i Roca, Miquel A.

© Oriol Casassas i Simó

© 1999, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: febrer de 1999

Tiratge: 500 exemplars

Compost per Víctor Igual, SL
Carrer de Còrsega, 237, baixos. 08036 Barcelona

Imprès a Altés, SL
Carrer de Cobalt, 160. 08907 L'Hospitalet de Llobregat

ISBN: 84-7283-442-5

Dipòsit Legal: B. 9701-1999

«Tot això ens ensenya prou clar que qui renuncia a la llengua pròpia, escapça sa personalitat traient-li o desfigurant un de sos atributs; qui no conreua la personalitat perd força i qui perd força és vençut i acaba per desaparèixer [...]

»Al renaixement literari, artístic i històric de la llengua catalana, fill de l'impuls que els homes de la nostra terra han donat a llurs especialitats, havia de venir forçosament el renaixement científic en totes ses branques i els qui a la ciència dediquem gran part de les nostres energies, havíem de trobar a mancar aqueixa eina de treball que és la llengua pròpia.

»Era precís que un estol de joves embaumats i nodrits de tres grans virtuts, l'amor, la generositat i la laboriositat, fessin un va-i-tot i demanessin la belligerència de la nostra llengua en el comerç científic [...].»

Són paraules del president Miquel Fargas i Roca, dites el dia 22 de juny de 1913, en l'acte inaugural del Primer Congrés de Metges de Llengua Catalana.

Presidia aquell Primer Congrés i era president —el primer president— de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans. També era catedràtic de ginecologia de la nostra Facultat i un dels màxims assessors d'Enric Prat de la Riba en qüestions de sanitat.

I era l'avi matern del nostre enyorat company Ramon Trias i Fargas, a la muller del qual —la bona amiga Montserrat Trueta— dec part de la informació que ha fet possible aquest esbós biogràfic. Li'n vull donar les gràcies públicament i vull també expressar el meu reconeixement al metge Alonso i Duat, el devot estudiós de la figura del professor Fargas, per la decisiva utilitat que m'han reportat els seus treballs.

Els primers anys

Una nota necrològica de l'Institut diu que «Miquel A. Fargas i Roca nasqué el dia 8 de desembre de 1858 a Castellterçol, d'una família assenyada, laboriosa, modesta, de costums genuïnament catalans».¹ Per fer honor a la veritat, la nota hauria de dir: dia 4, ja que el dia 8 fou el del bateig, tal com testifica l'acta baptismal que signà mossèn Valentí Agramunt, rector de l'església parroquial de Sant Fruitós. Igualment, la A que acompanya el nom de Miquel és la lletra inicial d'Arcàngel i no la d'Àngel, com és tan freqüent veure escrit.

Miquel va néixer a «cal fuster de la plaça», denominació que procedia de l'ofici dels avis. Fou el segon fill de Francesc Fargas i Francesca Roca, uns «assenyats i laboriosos» pagesos que, a més d'ocupar-se de les terres, fabricaven roba —l'un diu tovalloles i l'altre diu estamena—, en un teler instal·lat a l'entrada de casa, al costat, això sí, del venerable banc de fuster de l'avi difunt.

Miquel —de la mateixa manera que el seu germà Ramon, l'hereu— estudià als escolapis de Moià. Quan acabà el batxillerat fou portat a Barcelona, la ciutat que els seus amics ocasionals —estiuiejants a Castellterçol un any i un altre— havien convertit en la ciutat dels seus somnis. Un dels mestres escolapis de Moià li havia recomanat la carrera de medicina i Miquel Fargas, a la vella Facultat del carrer del Carme —on ara hi ha la Reial Acadèmia de Medicina—, en començà el curs, l'anomenat «d'ampliació»; era l'any 1874.

Ell, «amb la seva gorra i el seu gec, davant d'aquells senyorets ben vestits i vistosos, que ja fumen i són uns vells de quatre dies», se sent avergonyit i «fuij d'aquell lloc on son amor propi ha rebut tan forta punyida».² I no tornà a la Facultat; passava les hores badant pels molls, escoltant per les places els discursaires aspirants a orador, i tafanejant per les parades de llibres. Fins que arribà Nadal i anuncià als de casa la intenció d'abandonar els estudis, intenció que no s'arribà a realitzar perquè el pare el convencé, almenys, d'acabar el curs.

El fet és que Miquel Fargas tornà a la Facultat i es proposà de sobrepujar amb bons resultats acadèmics els companys que l'havien menystingut. A final de curs obtingué les màximes qualificacions, i les mateixes notes —sempre el «sobresaliente» i el premi extraordinari— es repetiren al llarg de tota la carrera.

Aquells anys, la Facultat de Medicina era, simplement, penosa: amb una instal·lació de material inadequada i amb uns professors de retòrica ampullosa. Els exercicis pràctics s'havien de fer al veí Hospital de la Santa Creu que, des de la seva fundació, l'any 1401, no havia experimentat cap essencial transformació. Només, en comptats casos, un professor era alhora catedràtic de la Facultat i cap de servei de l'Hospital; en la gran majoria de matèries no era així,

1. *L'Institut d'Estudis Catalans: Els seus primers XXV anys*. Barcelona, 1935.

2. ESTANY, Jeroni. *Quaderns d'Estudi*.

la qual cosa agreujava comprensiblement la qualitat de la docència. L'excursion i saludable coincidència es donava en la persona de Bartomeu Robert, el gran mestre de Patologia i Clínica Mèdiques que —revolucionari en el seu temps— explorava els malalts i raonava el diagnòstic i la terapèutica i, sobretot, entaulava diàleg amb els deixebles. Si el doctor Robert inicià la transformació en l'ensenyament de la medicina interna, Jaume Pi i Sunyer —gran amic de Ramon i Cajal— ho féu, des de la càtedra de Patologia General, en el de les ciències experimentals.

Miquel Fargas, per oposició, assolí el càrrec d'alumne intern i, encara estudiant, en diverses revistes científiques (*Revista de Ciencias Médicas*, *Gaceta Médica Catalana*, *Boletín Médico-Escolar*) publicà treballs sobre, per exemple, la cisticercosi en el conill (1878), l'acció fisiològica del cafè o de l'alcohol (1879), l'hermafroditisme (1880), la tetània (1881) o el reumatisme infantil (1881).

Tenia vint-i-dos anys quan acabà la carrera.

El metge. L'especialista

L'any 1883 obtingué, també per oposició, la plaça de director del Departament Anatòmic de la Facultat, un càrrec que li possibilità uns estudis que feren possible la publicació, aquell mateix any, d'una obra sobre l'anatomia dels centres nerviosos.

Que un cirurgià ha de tenir sòlids coneixements d'anatomia és unànimement acceptat; doncs bé, Miquel Fargas demostrà, amb una absoluta confiança en la ciència, que la possessió dels secrets més íntims de l'anatomia i de l'anatomia patològica desproveïa la cirurgia d'una gran part del seu risc.

L'any 1882 —encara no feia un any i mig que havia acabat la carrera i estava gairebé decidit a especialitzar-se en pediatria—, Miquel Fargas atengué una malalta d'aspecte deplorable, amb una caquèxia extrema, tot a causa d'un quist ovàric voluminosíssim. El problema només tenia una solució: la quirúrgica. I Fargas, ajudat per tres devots companys, el dia 23 de novembre, en un quart pis de les Basses de Sant Pere, en una habitació convertida en una rudimentària sala d'operacions, deslliurà el quist de les adherències que el subjectaven a la paret de la fossa ilíaca i a la S ilíaca del còlon i l'extirpà. En van ésser extrets quaranta-un litres de líquid.

L'èxit d'aquesta intervenció féu que Miquel Fargas es decidís per una especialitat quirúrgica i, el fet que fos repetidament sol·licitada la seva actuació en pacients d'afeccions semblants a la de l'operada, l'inclinà preferentment cap a la ginecologia.

Salvador Cardenal no s'ho acabava de creure. Des de 1878 era director de l'Hospital del Sagrat Cor que, pel prestigi del mestratge que exercia, rebia el

nom de la Meca de la cirurgia catalana. Quan, a la mort de Fargas, a la Reial Acadèmia de Medicina, Cardenal llegí l'oració necrològica, explicà la seva reacció d'astorament d'aquell llunyà 1882. Digué: «acabava de llançar-me a la pràctica de la gran cirurgia abdominal i tenia, tot i un reduït nombre de laparotomies, una certa illusió de ser el cirurgià que, entre nosaltres, n'havia practicat més i gairebé l'únic que les portava a un felïç terme; i un dia em diuen que un jove col·lega, acabat de sortir de l'Escola de Medicina, havia inaugurat la seva carrera practicant una ovariectomia; i encara no refet de l'estupor de la sorpresa, es repeteix l'assaig una, dues i més vegades, amb el mateix èxit que la primera.»

Els sis anys que Cardenal era més gran que Fargas no foren cap obstacle perquè entre ells dos s'acabés establint una relació de gran consideració i una molt bona amistat.

Salvador Cardenal havia estat l'introduïdor, a casa nostra, de les doctrines de Lister, les de l'antisèpsia. L'any 80 havia publicat el *Manual práctico de cirugía antiséptica* i, naturalment, tots els cirurgians conscients, diu Jeroni Estrany —un col·laborador de Miquel Fargas—: «ens afanyàvem a combatre i a destruir els microorganismes causants de les infeccions mèdiques i quirúrgiques», «així com més tard, i en Fargas ha estat un dels primers a resseguir aqueixa nova i naturalíssima via, ens afanyem més que tot a barrar el pas als microorganismes i a evitar el seu ingrés en l'organisme del malalt.»

Miquel Fargas s'adonà molt aviat que, en les habitacions domèstiques on en aquells inicis duïa a terme les intervencions, era absolutament impossible practicar l'antisèpsia i, molt més encara, irrealitzable qualsevol intent d'asèpsia. Calia aconseguir una instal·lació adequada. Eren uns temps, però, d'una resistència enorme a seguir un tractament —el que fos— fora del domicili; i l'hospital era el recurs reservat només als sectors de la població més desvalguts. La instal·lació adequada només podia ésser una clínica, tot i que posar-la en marxa podia conduir, amb moltes probabilitats, a un fracàs econòmic.

Mentre es pensava en una solució, una malalta, que es negava a ingressar a l'Hospital i que no tenia cap familiar a Barcelona, féu que hom decidís, peremptòriament, instal·lar una —diguem-ne— «clínica» al carrer de l'Hospital, número 133, primer pis. Amb uns mobles llogats —dos llits i unes taules—, el local resultava d'una molt marcada modèstia, tot i que ràpidament va anar millorant; però, en aquella galeria coberta convertida en sala d'operacions ja era possible practicar, durant tota la intervenció, les acreditades vaporitzacions de fenol, després que, prèviament, els membres de l'equip quirúrgic havien romàs cinc minuts en un recambrió saturat de vapors sulfurats, respirant per un tub connectat a l'exterior. A més a més, el pis disposava d'un terradet, on fou edificat un eficient laboratori microbiològic i d'anàlisis clíniques.

La relació dels èxits professionals de Miquel Fargas fa rodar el cap: el 1883 practicà la primera histerectomia per mioma intrauterí; el 85, la primera gastroenterostomia realitzada a l'estat espanyol; el 86 publicà un opuscle titulat *Primera serie de diez laparotomías*, que provocà, en el món mèdic, una veritable sorpresa; i per acabar els exemples, l'any 92 practicà la primera laparotomia del país, per embaràs ectòpic diagnosticat prèviament.

Aquest any 1892 abandonà el carrer de l'Hospital i instal·là la seva clínica a la casa número 333, del carrer de Consell de Cent, del tot destinada a la funció assistencial: disposava de vint-i-cinc llits, d'una moderna sala d'operacions, de sala d'esterilització i d'un laboratori amb bon utilatge. La preparació del personal auxiliar, entre nosaltres, era tan deficient —l'Escola d'Infermeres de la Mancomunitat encara era lluny—, que el doctor Fargas decidí contractar unes monges italianes.

Per la inquietud de Miquel Fargas, per la seva voluntat de superació i pel seu esperit d'home de ciència, el seu íntim col·laborador Jeroni Estrany arribà a dir que, categòricament, «es pot afirmar que el Dr. Fargas és qui va presentar a Espanya la ginecologia com un cos de doctrina perfectament constituït, qui entre nosaltres donà solidesa a aqueixa especialitat que alguns cultivaven amb un caràcter d'absolut empirisme».

El mateix doctor Fargas, al cap d'un any de la inauguració de la nova clínica, va escriure, probablement amb un discreta certa ironia:

«Per aquell temps llegia, amb sorpresa, les obres de Churchill, Schröder, Hart i Barbour, Hegar, etc., i em quedava admirat del que en altres països es feia en relació a la ginecologia, i vaig arribar a pensar, abans que la pràctica em demostrés el contrari, que potser la nostra terra era tan afortunada que no hi existien quistos d'ovari, fibromes d'úter de curs greu, piosalpingitis, prolapses de matriu, fístules vèsico-vaginals, esquinçaments ano-perineals, etc., etc.»

Podríem concloure —també irònicament— que, per culpa de Miquel Fargas, totes aquestes afeccions, i encara d'altres, feren aparició al nostre país.

I la família, encara

Miquel Arcàngel Fargas i Roca, tot i la seva activitat febril, continuava essent fill de Castellterçol i el darrer diumenge d'agost no es perdia cap any la Festa Major. En una ocasió, hi conegué la senyoreta Carolina Raymat, filla d'uns propietaris rurals lleidatans, i «començà per a ells un bell i reposat idilli» que conduí al casament. Tingueren set fills: primer la Carolina, que es casà amb el doctor Manuel Salvat i Espasa, promotor, amb el cirurgià Enric Ribas i Ribas, dels Congressos de Metges de Llengua Catalana; després la Mercè; després la Montserrat, que amb Antoni Trias i Pujol foren els pares

del nostre Ramon Trias i Fargas; després en Miquel, que seguí els passos del pare, tot i que el sobrevisqué pocs anys, i que l'any 17 revisà la tercera edició del seu *Tractat de ginecologia*; després la Maria, i encara dues nenes més que moriren al cap de poc de néixer. I, segons diuen, de cap manera es pot silenciar la sogra, donya Maria Barcino, vídua Raymat, que, de caràcter meticulós, decidit i organitzador, d'un tacte exquisit i d'un seny pausat i mesurat, fou la clau de la bona marxa de la clínica. La sintonia amb el gendre era total; diuen que donya Maria havia confessat més d'una vegada que «a en Fargas li donaria deu filles, si deu filles tingués».

Com que Miquel Fargas —hem dit— continuava essent fill de Castellterçol i del plàcid racó del Vallès que l'envoltava, cada any per Setmana Santa i, no cal dir, a l'estiu, es traslladava amb els seus a una casa de Poses, a prop de Sant Quirze Safaja. Allà respirava la serenitat de l'aire de la dilatada terra.

El mestre

No podia ésser altrament: Fargas, l'any 1893, fou designat catedràtic de Ginecologia i Obstetrícia de la Facultat de Barcelona. Havia guanyat unes disputadíssimes oposicions, en les que, entre altres contrincants, hi havia el doctor Sojo, una persona d'uns coneixements tan extensos que acabà ocupant —per sorprenent que resulti— la càtedra d'Otorinolaringologia.

Fargas, a l'Hospital de la Santa Creu, es trobà amb un Servei universitari (!) compost de set llits de ginecologia i set d'obstetrícia, però que no disposava de dispensari ni de laboratori ni de taula d'exploració; això sí, comptava amb una habitació atrotinada i fosca que, a part de guardar els mals endreços, servia de sala d'operacions. Fargas hi portà instrumental de la seva clínica, hi portà higiene i aires nous i, a més, hi portà els ajudants de la seva confiança (Francesc Terrades, Jeroni Estrany, Miquel Carbó, Francesc Dòria, Manuel Salvat, Pau Torras, Francesc Fàbregas, etc.), un equip que els estudiants batejaren amb el nom de l'Escola de Salern.

D'acord amb Joaquim Bonet i Amigó —més tard baró de Bonet—, Fargas dedicà la seva acció docent a la ginecologia i Bonet, a l'obstetrícia.

Moisès Broggi va dir que el professor Fargas «des del començ s'havia apartat de la rutina general i emprava ja en aquella època el que se'n diu mètode inductiu. No donava cap lliçó sense la presència de la pacient, de forma que tot el que ensenyava era a partir del fet patològic a la vista. Després de l'examen meticulós de la malalta, en el qual els alumnes hi participaven, venia la discussió, de la que se'n derivava, per un procés lògic, el diagnòstic i el millor tractament a seguir. D'aquesta manera és com les lliçons no s'obliden mai.»³

3. BROGGI, Moisès. *Conferència pronunciada al Club d'Amics de la UNESCO*. Maig, 1990.

Un dels constants col·laboradors de Fargas, Francesc Terrades, explica que «en medicina les coses no sempre són clares i quan entrava a la Clínica un cas difícil, si no podia fer diagnòstic ho confessava ingènuament i ensenyava a saber esperar; [...] i si un diagnòstic resultava equivocacat, el cas servia per a nous raonaments i, convençut que el mestre també pot equivocar-se, acceptava la discussió amb els seus deixebles.»⁴ No cal dir que actituds com aquesta —que avui encara no són generals—, en aquells anys eren una veritable excepció.

En conseqüència, si ningú no discuteix que el primer autèntic mestre de clínica mèdica de la nostra Facultat fou Bartomeu Robert, i el primer autèntic mestre de les disciplines bàsiques fou Jaume Pi i Sunyer, també tothom acorda que el primer mestre de bona llei, en el camp de les especialitats, fou Miquel Fargas i Roca. Per tant, desapareguts Pi i Sunyer (1897) i Robert (1902), ell era, de tot el claustre, l'únic professor amb cara i ulls.

El panorama material canvià notablement amb la inauguració de la Facultat del carrer de Casanova i l'Hospital Clínic annex, el dia 2 d'octubre de 1906. Havien passat vint-i-nou anys des de la compra dels terrenys, i vint-i-un des de la col·locació de la primera pedra; cànidament, algú podria arribar a creure que d'un espai de temps tan dilatat en devia resultar una obra modèlica, que resistiria el pas dels anys i l'adopció dels progressos científics.

Els estudiants, molt respectuosos amb les formes, es feren traslladar del carrer del Carme al de Casanova, en carruatges, com la resta del material.

L'any 1910 fou extremadament trist i difícil per a Miquel Fargas. El Dilluns de Pasqua era a Poses, a la casa dels ben guanyats descansos, i sofrí un ictus apoplèctic que li causà una hemiplegia amb extenses zones d'anestèsia, una marcada atàxia i, a més, un desesperant singlot que durà, dia i nit, setmanes senceres. El visitaren Pere Esquerdo i Lluís Barraquer i Roviralta, que donaren poques esperances a la família.

Miquel Fargas mantenia una total lucidesa: el camp que observava des de l'habitació era nevat, en contrast amb l'ardorosa decisió, ja des d'aquell primer moment, d'emprendre, tan aviat com pogués abandonar el llit, un voluntariós programa de recuperació. Féu de tot: al pati de Poses muntà un joc de bitlles i el braç afectat anà agafant força i precisió, la sensibilitat anà desparant-se. Un cop a Barcelona, es proveí d'una taula de billar i la precisió dels dits continuà fent progressos. Només al cap d'un parell d'anys, ja escrivia amb la seguretat d'abans i operava amb l'aplom i la llestesa de sempre. El dia de la represa de l'activitat quirúrgica, l'amic Salvador Cardenal, mig amagat, estava disposat a intervenir si les coses no acabaven d'anar bé; però Fargas acabà l'operació i Cardenal no hagué de sortir de l'amagatall.

4. TERRADES, Francesc. *Anals de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya*. Febrer, 1917.

Naturalment, el pas del professor Fargas per la Facultat deixà devots deixebles. Els estudiants del meu temps en coneguèrem dos: el professor Víctor Conill i Montobbio i el professor Pere Nubiola i Espinós —un digníssim successor de Fargas—, que, a l'entrada del seu Servei, col·locà un relleu amb l'efigie del mestre Fargas.

La responsabilitat conferida

L'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques havia nascut l'any 1878 per la fusió d'«*El Laboratorio*», fundat per cinc estudiants de medicina, el 1872, i l'«*Academia de Ciencias Médicas*», fundada el 1876. En formava part, sense excepció, el sector més inquiet, més obert, més amatent als progressos, de tot el nostre àmbit de ciències de la salut. D'aquest món, era l'únic centre d'exposició de resultats, de contrast d'opinions, de diàleg, etc. Els seus presidents eren elegits entre les màximes figures: Bartomeu Robert, Pere Esquerdo, Salvador Cardenal, etc., i naturalment, Miquel Fargas i Roca. En fou president els anys 1897 i 1898 i va ser reelegit per al període 1902-1904.

En aquells anys —ja ho hem vist—, era excepcional trobar un mestre que ensenyés a observar, una activitat tan senzilla com imprescindible; i això, tant a la Facultat com als hospitals. L'any 1897, l'Acadèmia i Laboratori, que s'havia traslladat a uns locals més espaiosos del carrer de la Portaferrissa, número 6, era presidida pel doctor Fargas i no ens ha de sorprendre que cuités a crear uns laboratoris. El primer fou el de Bacteriologia, que dirigí Ramon Turró —Salvador Cardenal féu donació del primer microscopi—; el següent el Laboratori d'Histologia, que s'encarregà a Josep A. Barraquer; i encara es formà el d'Anàlisi Química aplicada a la clínica, sota la direcció de Benet Oliver i Rodés.

Gràcies a aquesta iniciativa del president Fargas, que mitigava les deficiències docents oficials, només fins l'any 1916 havien rebut ensenyament, als Laboratoris de l'Acadèmia, quatre-cents seixanta-un alumnes, entre metges, farmacèutics, veterinaris i estudiants, i hi havien estat preparades sis tesis de doctorat.

El dia 5 de juliol de 1894 Miquel Fargas ingressà a la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona. El discurs d'ingrés tractà de la patogènia i el tractament de les conseqüències immediates de la laparotomia, un tema del qual podia parlar amb reconeguda autoritat. Fargas havia seguit el progrés i els nous criteris que n'havien anat derivant, i en el seu discurs no estalvià la crítica implacable de la tècnica que ell mateix havia practicat deu anys abans: el superat listerisme, l'absència de guants, l'ús d'una mena de tovallola per eixugar-se la sang, etc. Salvador Cardenal contestà que, d'acord amb el reci-

piendari, calia remarcar el gran paper de pioner de Joseph Lister, el cirurgià anglès introductor dels mètodes antisèptics.

Fargas fou un assidu assistent a les sessions de la Reial Acadèmia. Contestà el discurs d'ingrés de Marian Batllés i Bertran de Lis (1902), d'Eusebio Oliver Aznar (1905) i de Josep Maria Bartrina i Thomas (1915). L'any 1910 en fou elegit president i, des del seu càrrec, s'esforçà a difondre sensibilitat i principis pel que fa a la lluita antituberculosa i a la lluita contra el càncer d'úter.

El dia 7 de gener de 1913, Miquel Fargas, com a representant de la Reial Acadèmia, en la Comissió designada per a estudiar l'abastament d'aigües de Barcelona, pronuncià una transcendent conferència a l'Ateneu Barcelonès. Diuen que la càtedra d'Higiene definia l'aigua potable com tota la que és incolora, inodora, cristallina i agradablement sàpida. Mentrestant, per exemple, l'estiu de 1911 es presentaren quatre focus de còlera a Catalunya —a Barcelona moriren unes vuitanta persones— i, cada any, de tres-centes a quatre-centes persones morien de febre tifoide a la nostra ciutat. La Comissió, és clar, determinà que les infeccions eren hídriques, la qual cosa indignà els tèrbols beneficiaris d'uns interessos crematístics. La Joventut Nacionalista de la Lliga, amb Nicolau d'Olwer, Josep Carner, i Manuel Carrasco i Formiguera, cregué que l'única forma de fer callar els sense escrúpols era difondre les raons de la Comissió; la persona indicada era el professor Fargas, la tribuna fou l'Ateneu i *La Veu de Catalunya*, el vehicle de difusió.

L'any 1914, a la Reial Acadèmia, es proposaren reelegir Fargas per a la presidència, però ell no ho acceptà; el cúmul d'activitats i, segurament també, una estantissa salut li ho desaconsellaven.

Pensem que Fargas no defugí cap possibilitat de contacte amb les figures europees de l'especialitat i prengué molt sovint part activa en congressos i reunions. S'estrenà —diríem—, a Barcelona, amb el Congrés de Ciències Mèdiques del 1888, simultani a l'Exposició Universal. L'any 90, amb Robert i Cardenal, assistí al Congrés Internacional de Medicina de Berlín, que l'any 93 tingué una nova edició a Viena, amb Fargas també present. L'any 92, era a Brussel·les, en el Congrés d'Obstetrícia i Ginecologia, que es reedità l'any 96 a Ginebra. Després hi fou present, en alguns casos en qualitat de president, a Moscou, Madrid, Amsterdam, París, Roma, Lisboa, Saragossa, Budapest, València, Londres, on calia actualitzar el bagatge científic i contrastar els punts de vista.

Una dedicació tan total a l'especialitat, aquí i on fos, li permeté publicar l'any 1903 la seva gran obra: *Tratado de ginecología*, de ressò internacional, que va veure reeditada l'any 1910.

I a més, calia exposar —on fos— les opinions. Com el dia 28 d'abril de 1911 que, en el 2n Congrés Espanyol d'Obstetrícia, Ginecologia i Pediatria, celebrat a Madrid, per la seva condició de president del Congrés fou rebut, amb companys de Junta, al «Palacio de Oriente», per Alfons XIII, la reina, la

reina mare i les infantes. Al doctor Fargas ni els reis, ni els uniformes, ni els salons el cohibien i, en comptes d'un parlament de circumstàncies, exposà: «els greus defectes de la Universitat no tenen remei si no és amb un règim d'autonomia que l'alliberi de la burocràcia dirigent que desconeix els problemes i retarda les solucions.»⁵

I aquestes mateixes idees, més desenvolupades —és clar—, foren el tema d'un discurs que pronuncià, l'any 1915, una altra vegada davant Alfons XIII, al Senat, i que es féu famós, encara que, com és habitual, no es traduí en resultats pràctics. Fargas, des del 14, era senador en representació de la Universitat de Barcelona.

Un dia, Manuel Salvat i Espasa i Enric Ribas i Ribas cregueren que els metges no podien ésser absents, ni com a metges, ni com a col·lectiu, en el ressorgiment cultural d'aquell començament de segle, que Prat de la Riba personificava. Anaren a l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques amb la proposta de celebrar una reunió de metges catalans; l'Acadèmia acceptà la proposta i el dia 22 de juny de 1913 s'inaugurà el Primer Congrés de Metges de Llengua Catalana, a la Facultat de Medicina, solemnement, sota la presidència de Miquel Fargas. Aquell dia va dir:

«Avui fem el bateig científic d'un nou vintu, de l'ésser que amb el vostre treball heu engendrat; jo vos felicito a tots i vos dic que podeu sentir la joia i l'orgull de qui comença una obra bona.»

El Congrés va reunir estudiosos de la salut procedents de les comarques catalanes, del País Valencià, les Illes i el Rosselló. Ara, com a homenatge a Fargas i als homes que, com ell, confiaren en les arrels, s'està organitzant el setzè d'aquests congressos, de metges i biòlegs des de la vuitena edició.

Fou idea del president Fargas —la tasca és comuna i la responsabilitat també— que els congressos següents fossin el punt de convergència de totes les societats mèdiques de les terres de llengua catalana i, per aquesta raó, l'Acadèmia i Laboratori renuncià a organitzar-los. Un cop clausurat el Congrés, es procedí a la creació de l'Associació General de Metges de Llengua Catalana que organitzà, fins al novè, els congressos posteriors.

Miquel Fargas i Enric Prat de la Riba

Miquel Fargas era dotze anys més gran que Prat de la Riba; però això no hi va fer res: tots dos eren fills de Castellterçol, i els unia una molt bona amistat i una comunitat d'idees.

Arribaren a una estreta col·laboració. Quan es dissiparen les expectatives de descentralització administrativa del general Polavieja —l'anomenat: rege-

5. BROGGI, Moisès. *Reial Acadèmia de Medicina*, IV-VI, 1971.

neracionisme—, l'octubre de 1899, molts dels seus simpatitzants (Bartomeu Robert i Miquel Fargas, entre d'altres) constituïren la Unió Regionalista, un grup que, l'any 1901, es fusionà amb el Centre Nacional Català per formar la Lliga Regionalista. Les negociacions de la fusió foren responsabilitat de Fargas, per la Unió, i de Prat de la Riba, pel Centre. El primer president de la nova formació fou el doctor Robert i els vicepresidents, Miquel Fargas i Narcís Verdaguer i Callís. Prat de la Riba fou elegit secretari.⁶

Arribà l'any 1907 que, per a la presidència de la Diputació de Barcelona, fou elegit Prat de la Riba, i reelegit els anys 9, 11 i 13. El 6 d'abril de 1914 es va constituir la Mancomunitat de Catalunya i Prat de la Riba també en va ser elegit president. Des d'aquests càrrecs, en totes les tasques de govern relatives a qüestions sanitàries, Prat de la Riba trobà en Miquel Fargas l'incondicional conseller.

De les múltiples mostres d'aquest assessorament, cal citar, en primeríssim lloc, el decisiu impuls donat a la radical transformació de la Casa de Maternitat. Situem-nos: a partir de 1853, l'acabada de crear «Casa Provincial de Maternidad y Expósitos», amb funcions només d'orfenat, es trobava a l'Hospital de la Santa Creu. Molt aviat passà al tenebrós edifici del carrer de Ramelleres, número 17, que, entre d'altres «requisits», disposava del torn d'abandó. El 1878 s'adquirí la finca de Mas Cavallé, a les Corts, on els nens grandets anaven a veure el sol cada dijous i cada diumenge. L'any 1884, aquests s'hi instal·laren i, a Ramelleres, només hi quedaren els lactants, que l'any 1891 també foren traslladats a les Corts. Al mateix temps, la Secció de Maternitat, encara a la Santa Creu, fou traslladada al carrer de Ramelleres fins l'any 1896, quan les embarassades també anaren a Mas Cavallé.

Aquests trasllats, però, només representaren un canvi de barri, perquè la Casa de Maternitat i Expòsits continuà essent un recinte tancat a tota aportació provinent de l'exterior, amb ganes de reforma. Era una mena de centre secret, protegit per les lleis de l'Estat, absolutament clos a l'ensenyament, sense cap inquietud científica i, a més, instal·lat en unes condicions deplorables.

La insistència de les crítiques i dels suggeriments del professor Fargas, mantinguda durant anys, acabà essent escoltada; al cap d'anys, però. El 31 d'octubre de l'any 1913, es reuní la Junta de Govern de la Casa Provincial de Caritat i de Maternitat i Expòsits; la presidia Prat de la Riba i Miquel Fargas, que n'era membre, va dir:

«No cal que es molestin: l'edifici de la Maternitat no cal tornar-lo a veure, és impossible de fer-hi res, puix el seu estat és pèssim, precisant, per tant, tirar-lo a terra i fer-ne un de nou.

»[...] el desig de la Junta —a més de veure una instal·lació material digna—

6. MOLAS, Isidre. *Lliga Catalana*.

hauria d'ésser modificar l'organització actual per la de porta oberta, excepció feta dels casos en què la reserva continuï essent necessària.»

Al cap de dos mesos, Miquel Fargas presentà l'esquema d'un projecte, que ell batejà Institutió Maternal Catalana. I al cap de quatre mesos, presentà els plànols.

En una carta dirigida a l'Ajuntament de Barcelona, el 24 d'abril de 1914, pocs dies després de la constitució de la Mancomunitat, digué:

«[...] que la Institutió Maternal Catalana sigui, a l'ensems que un refugi —que com a obra benèfica existeix ja ara en forma rudimentària—, una escola d'estudis superiors a semblança d'algunes existents en capitals semblants a Barcelona, i sobretot una fundació que, amb porta oberta, pugui servir perquè en ella trobin, principalment les classes humils de la societat, totes aquelles garanties que la ciència pot donar avui per a aminorar els perills de l'infantament.»

L'any 1915 la Mancomunitat aprovà el projecte de construcció de nous edificis. Tot i una Europa en guerra, el metge de la Maternitat Ricard Zariquiey i l'arquitecte provincial Josep Bori i Gensana, delegats per la Mancomunitat, visitaren les millors maternitats d'Europa i, el 5 de novembre, lliuraren una completa memòria d'allò que inajornablement s'havia de fer.

Però Fargas morí l'any 16 i Prat de la Riba, el 17. I tot i que foren seguides les directrius de Fargas, amb Fargas i Prat desaparegué l'apassionat entusiasme. L'any 21 foren inaugurats els Pavellons Prat de la Riba —els que donen a la Travessera— i, fins el 25, no s'inaugurà l'anomenat Pavelló Rosa. La Maternitat, tot i l'enorme millora de les instal·lacions, no acabà d'ésser mai la Institutió Maternal Catalana somiada per Fargas.

I ara, l'Institut

«Era l'any 1907 que Enric Prat de la Riba, tot just enlairat a la Presidència de la Diputació de Barcelona, fundava l'Institut d'Estudis Catalans, al qual assenyalava com a funció primordial “la superior investigació científica de tots els elements de la cultura catalana”». Així comença el llibre commemoratiu *Els seus primers XXV anys*.

L'Institut començà amb la que és ara la Secció Històrico-Arqueològica i l'any 1911, quan es decidí eixamplar el ventall científic, foren creades la Secció de Ciències i la Secció Filològica.

L'any 1910, Prat de la Riba adreçà a la Diputació de Barcelona una memòria, on justificava la necessitat d'una Secció de Ciències, amb aquestes paraules:

«Els estudiosos acoblats en aquesta Secció, a més dels treballs d'investigació personal i la mútua col·laboració en les tasques científiques, a més d'esta-

blir la instrumentació necessària per a moltes de les recerques científiques modernes —que sigui desconeguda encara a Barcelona—, donaran unitat d'impuls a les iniciatives escampades, relligant harmoniosament les institucions i fundacions ja existents.»

El 14 de febrer de 1911, la Diputació publicà el dictamen-acord d'ampliació de l'Institut en què, a més d'assignar a les noves seccions les missions corresponents, en designava els membres.

Els primers membres de la Secció de Ciències foren: Josep M. Bofill i Pichot, Pere Coromines, Eugeni d'Ors, August Pi i Sunyer, Esteve Terrades i Ramon Turró, amb Miquel A. Fargas com a president.

De l'actuació de Fargas a l'Institut, August Pi i Sunyer, quan «amb el cor tremolós i els ulls en llàgrimes» en plorava la desaparició, deia:

«L'Institut, la direcció permanent de les tasques d'una de les seves seccions i periòdica de tota la fundació, havia de trobar en ell un fervent. S'hi donà amb tot l'esperit. [...] Perquè el doctor Fargas era, dins la seva aparença freda, en la seva correcció acadèmica, un fort sentimental. Fins a morir l'hem vist jove, malgrat els anys i malgrat la malaltia. En l'Institut, en l'Acadèmia de Medicina, en la Facultat representava sucosament els interessos dels joves, els interessos vius, desinteressat sempre i sempre entusiasta.»⁷

August Pi i Sunyer parlava de la «direcció periòdica de tota la fundació», perquè Fargas havia presidit l'Institut. «L'existència de les tres Seccions va plantejar el problema de qui ostentaria la presidència de tot l'Institut, problema que fou resolt establint un torn quadrimestral dels presidents de les Seccions». Aquesta presidència rotatòria fou vigent fins el 1939 i, després de la guerra, fins el 1968, en què fou elegit president Jordi Rubió i Balaguer.

El dia 28 de maig de 1914, al segon pis del Palau de la Generalitat, entrant pel carrer del Bisbe, tingué lloc la inauguració de la Biblioteca de Catalunya. La presidència de l'Institut corresponia a Miquel Fargas que, naturalment, presidia l'acte acompanyat de Prat de la Riba, —president de la Mancomunitat des de feia un mes i mig—; de Pich i Pon —un alcalde accidental que probablement es preguntava què n'havien de fer de tants llibres—; el rector de la Universitat, Valentí Carulla; el president de la Secció Històrico-Arqueològica, Antoni Rubió i Lluch; i el de la Secció Filològica, Antoni Maria Alcover.

El secretari de l'Institut, Eugeni d'Ors, referí unes paraules de Joan Maragall relatives a «la joventut de Catalunya, friso de saber i d'estudi»: «A aquesta joventut, lo primer que li cal és aigua per a la seva set, llibres per al seu afany d'estudi, una biblioteca digna d'una ciutat moderna, com sembla que Barcelona vol ésser.» I el secretari, en el seu parlament, afegí: «Però la Biblioteca és feta, Senyors. Ara ja tenim aigua per a la set.»

7. PI I SUNYER. «Miquel A. Fargas» en *Arxius de l'Institut de Ciències*, any IV, núm. 1.

El final

A la Rambla de Catalunya, 47, a casa del doctor Fargas, es preparava una festa en honor seu. Un ictus, una hemorràgia bulbar, sobtadament, se l'endugué per sempre. Era el 22 de febrer de 1916; tenia cinquanta-set anys.

Condolguets, li digueren adéu l'Institut, la Societat de Biologia, l'Acadèmia i Laboratori, la Reial Acadèmia, i un seguit d'altres institucions i de persones que veneraven l'esforç, la rectitud, la noblesa de cor i la fidelitat. «...aquell home que venia del llunyà i rústec camp, on lluien el sol i la veritat», digué Manuel Salvat. I els *Treballs de la Societat de Biologia*, en el volum de l'any 16, digueren: «L'obra d'en Fargas és de les primeres i més fecundes en el nostre renaixement. Descansi en pau el mestre eminent, i sigui el seu exemple estímulo de treball i font d'entusiasme, sempre renovellat!»

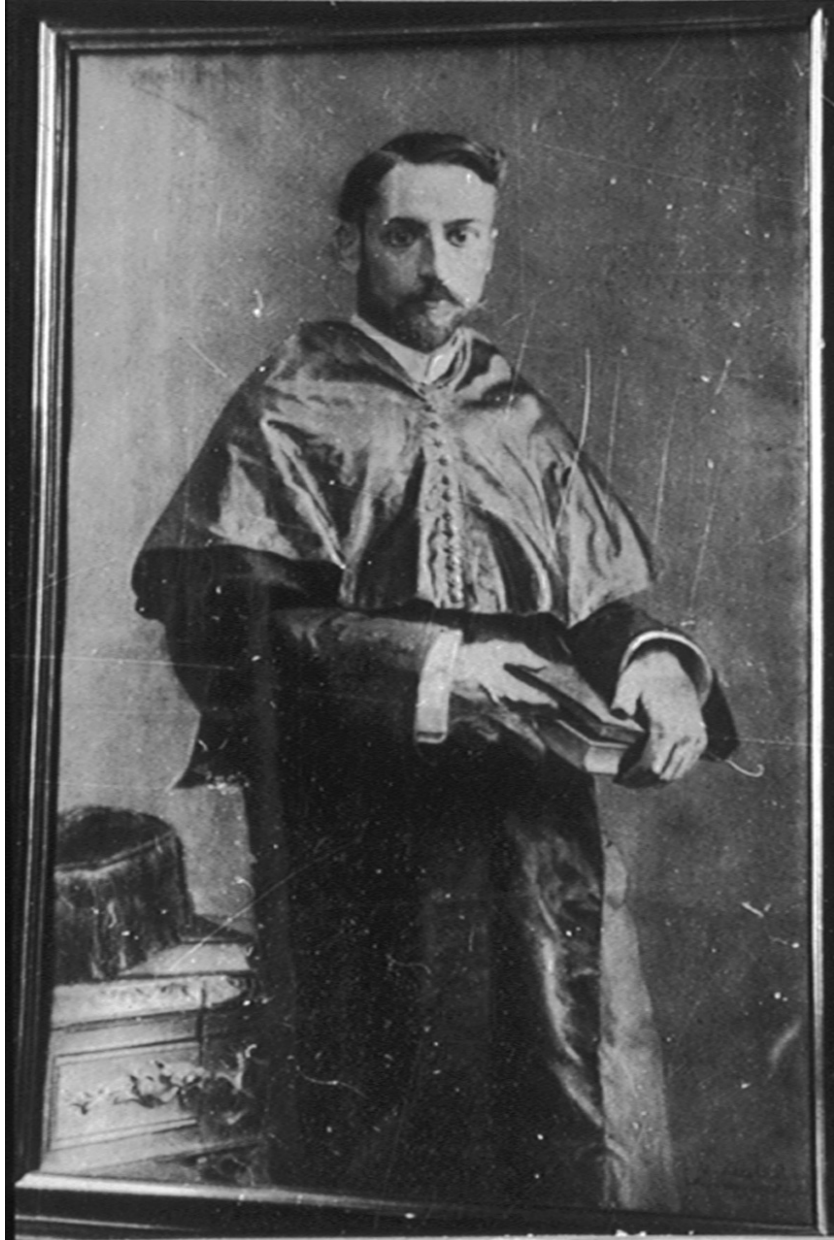
Miquel Fargas, estudiant. (Arxiu Trias Fargas.)

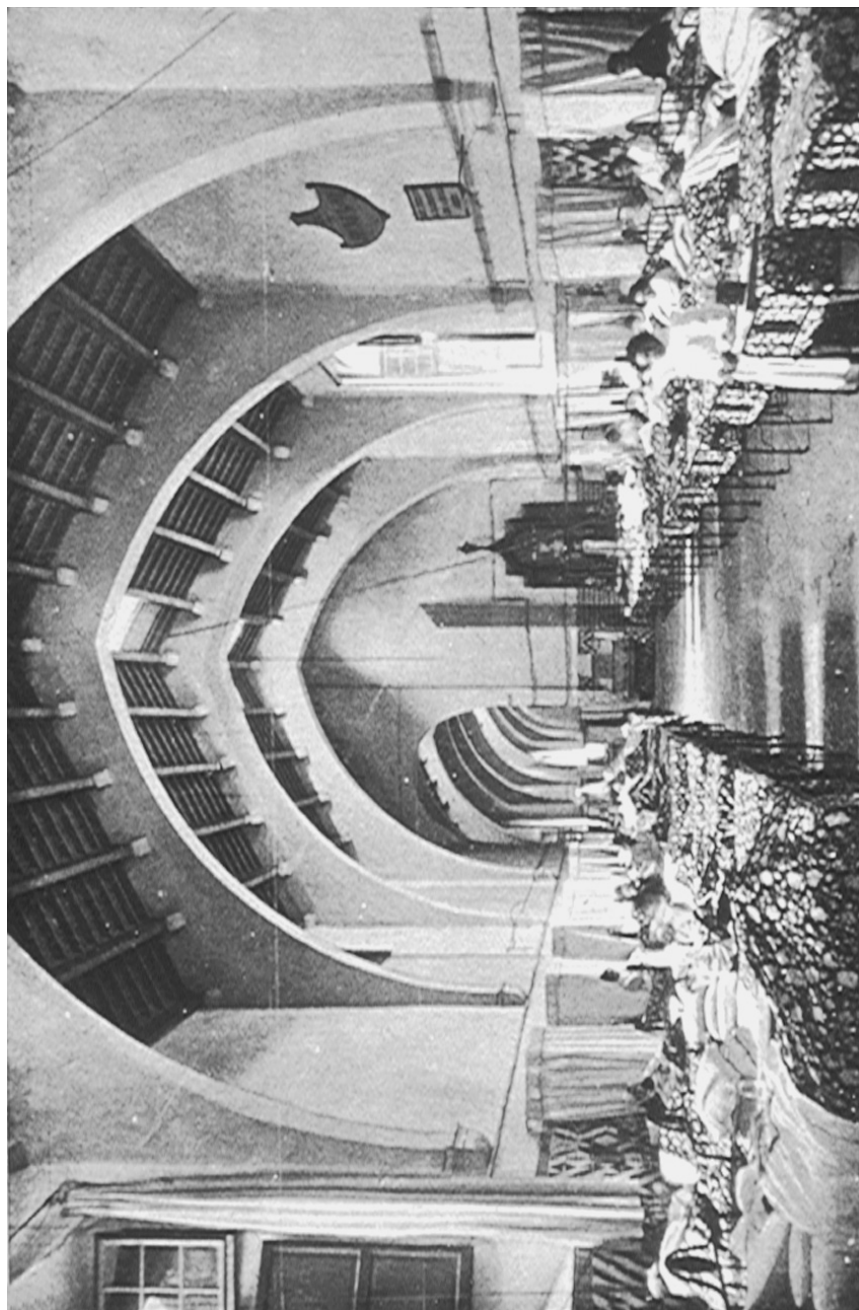
Primera operació de Miquel Fargas, al domicili de la malalta, en condicions molt poc asèptiques. Quadre existent al seu despatx. (Arxiu Trias Fargas.)

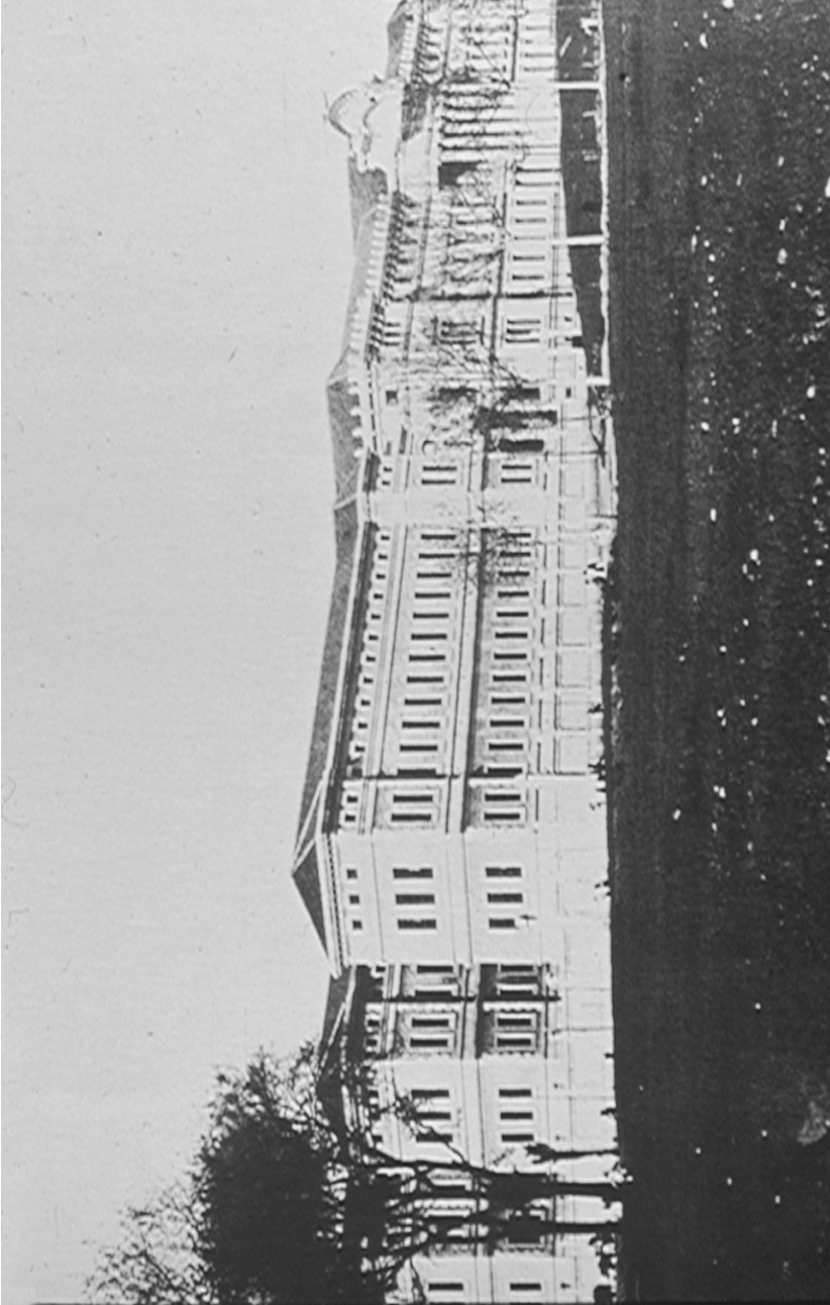
Operació efectuada a la primera clínica del doctor Fargas. (Arxiu Trias Fargas.)

El professor Fargas, catedràtic de la Facultat de Medicina. (Arxiu Trias Fargas.)

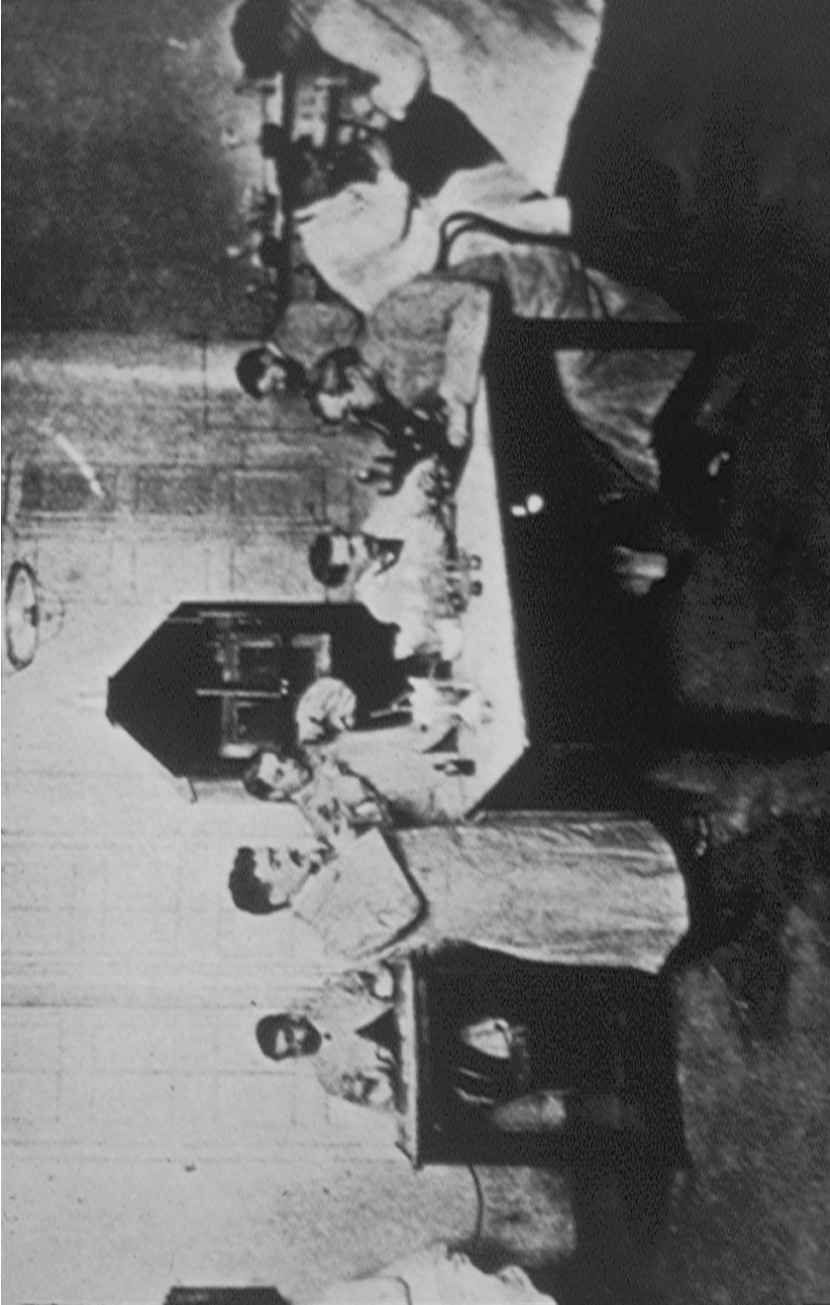
Sala de dones de l'Hospital de la Santa Creu, en temps de Fargas.

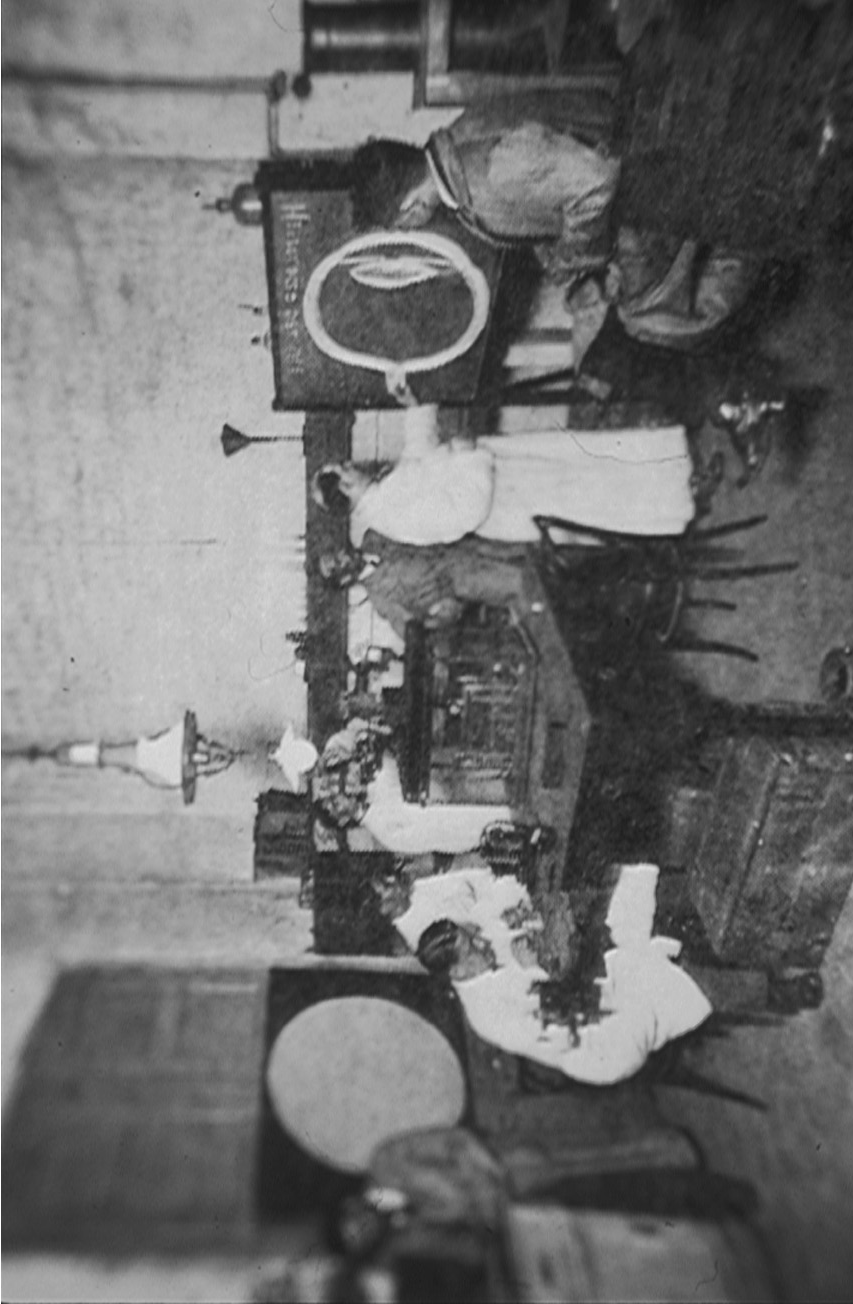
La Facultat del carrer Casanova i l'Hospital Clínic,
els dies de la seva inauguració (1906).

Els estudiants traslladats a la nova Facultat en carruatge.
Dibuix de R. Opisso.

Laboratori de Bacteriologia de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques,
creat per Miquel Fargas. (Arxiu de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques.)

Laboratori d'Histologia, creat després del de Bacteriologia. (Arxiu de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques.)

Miquel A. Fargas, membre de la Reial Acadèmia de Medicina.
(Arxiu Trias Fargas.)

JOVENTUT NACIONALISTA

B3 PII
6

CONFERENCIA

DONADA PER

DOCTOR FARGAS A L'ATENEU BARCELONÈS

EL DIA 7 DE JANER DE 1913

EXPLICANT LA SEVA QÜESTIÓ EN LA COMISSIÓ D'ABASTAMENT
D'AMBRES DE BARCELONA, COM A REPRESENTANT DE LA REYAL ACADEMIA
DE MEDICINA Y CIRURGIA

BARCELONA
IMPRENTA DE «LA VEU DE CATALUNYA»
Carrer dels Escudellers, 10 bis
1913

74686

Conferència pronunciada a l'Ateneu Barcelonès. (Arxiu Trias Fargas.)

Operació realitzada per Fargas, l'any 1911, a Madrid, durant un Congrés del qual era el president.
Les condicions d'asèpsia han variat visiblement. (Arxiu Trias Fargas.)

ACTES, PONENCIA I COMUNICACIONS

DEL

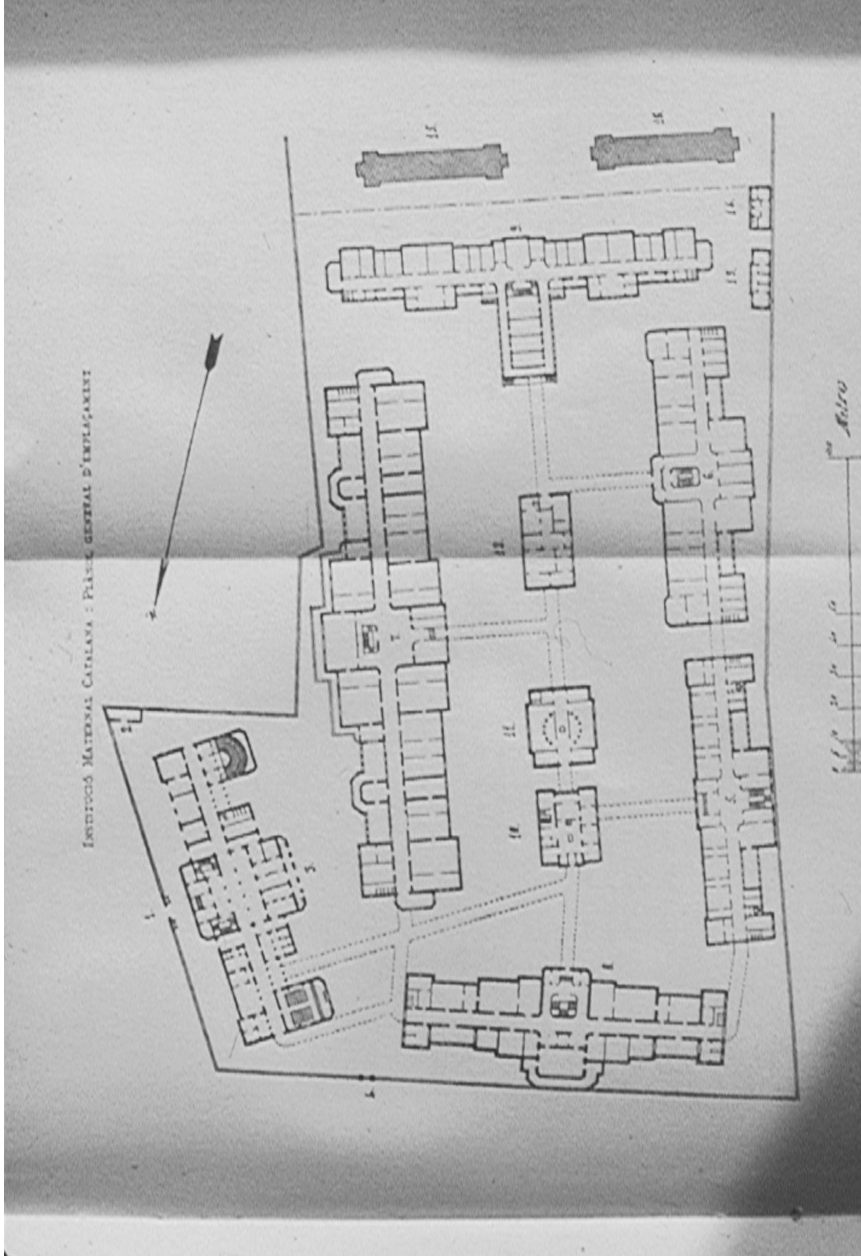
PRIMER CONGRÉS DELS METGES DE LLENGUA CATALANA

CELEBRAT A BARCELONA EN ELS
DIES 22, 23, 24 I 25 DE JUNY
DE L'ANY MCMXIII

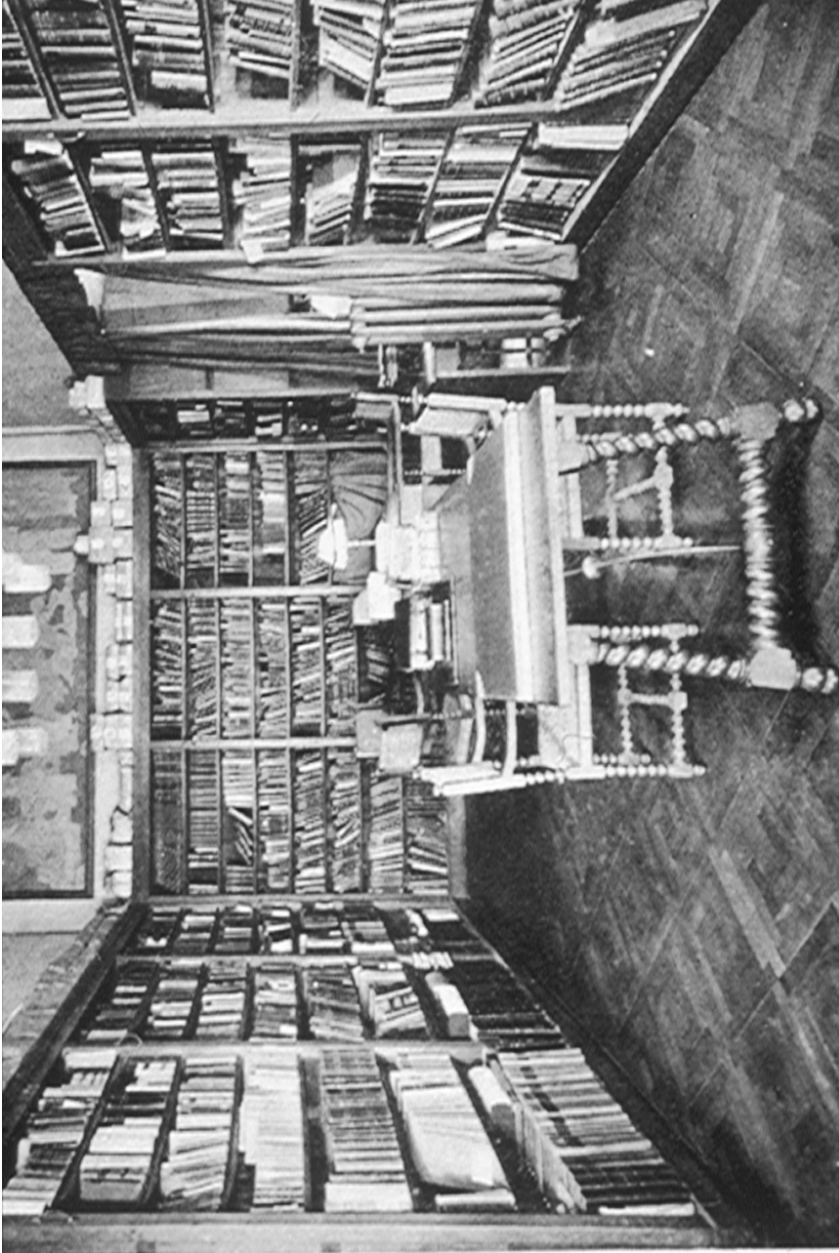

IMP. VIUDA BADIA
DOCTOR DOU, 14
BARCELONA

Portada del llibre de ponències del Primer Congrés de Metges de Llengua Catalana (1913), que Miquel Fargas presidí.

Plànol de la Institutio Maternal Catalana. (MANCOMUNITAT DE CATALUNYA, *L'obra a fer*, Barcelona, 1920, p. 186.)

Sala de reunions de la Secció de Ciències de l'IEC (1911).

Inauguració de la Biblioteca de Catalunya, acte presidit per Miquel Fargas, en qualitat de president de l'IEC.

Edifici de la Rambla de Catalunya de Barcelona, casa on visqué Miquel Fargas els últims anys de la seva vida i on, el 22 de febrer de 1916, morí.

